

Op expeditie in de babytuin

Een teamtraining voor de kinderdagopvang

Loes van 't Hoff, Janneke Hagenaar, Marian Joven van Sluijs

Op expeditie in de babytuin

Een teamtraining voor de kinderdagopvang

Loes van 't Hoff, Janneke Hagenaar, Marian Joven van Sluijs

de Buschi

Op expeditie in de babytuin

'Op expeditie in de babytuin' is een zelfstandig uit te voeren teamtraining voor de kinderdag-opvang. Deze teamtraining is ontwikkeld door onderzoekers en trainers van het lectoraat Natuur en Ontwikkeling Kind van Hogeschool Leiden op basis van ervaringen en uitkomsten uit het onderzoek 'Versterken van de kwaliteit Groene Kinderopvang door gebruik van de natuur als pedagogische ruimte.' In het onderzoek hebben pedagogisch professionals, pedagogisch coaches, managers en onderzoekers samengewerkt aan de vraag hoe je in de kinderdagopvang meer en langer met de baby's buiten kunt zijn, een echte expeditie. Het blijkt namelijk niet altijd eenvoudig te zijn. In een team kunnen collega's verschillende opvattingen hebben over wat goed is voor de baby. Er kunnen ook vragen leven over dagelijkse ritmes en afspraken, zoals: hoe ga je om met wisselende slaap-, en eetritmes en hoe ga je om met het vier-ogen principe? Ook kan het ontbreken van geschikte kleding of materialen de stap bemoeilijken om met de baby's naar buiten te gaan.

Uitkomsten onderzoek

Eén van de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek is dat het meedoen met de bijeenkomsten in een leerteam op de eigen kinderdagopvanglocatie heeft bijgedragen aan meer bewustzijn over en inzicht in de waarde van de tuin voor de ontwikkeling van de baby's. Ook noemen pedagogisch professionals dat zij beter weten wat voor activiteiten zij kunnen ondernemen, dat ze beter zijn gaan observeren en meer zicht hebben gekregen op hoe zij aan kunnen sluiten bij de behoefte van de baby.

Ga op expeditie!

In 'Op expeditie in de babytuin' lees je hoe jij als pedagogisch coach of manager zelf bijeenkomsten kunt organiseren om samen te leren meer en langer met de baby's naar buiten te gaan. In vijf bijeenkomsten staat het zorgvuldig waarnemen en observeren centraal. Met behulp van afwisselende activiteiten verkennen jullie hoe de kwaliteit van jullie pedagogisch handelen kan worden versterkt door goed gebruik te maken van jullie babytuin. Misschien is er op jouw kinderdagopvanglocatie (nog) geen echte babytuin? Geen probleem, er is vast een plek in de tuin waar jullie met de baby's buiten kunnen zijn. Probeer het gewoon en ga op expeditie!

Inhoud

Leeswijzer & tips 7

1 Voorbereiding en start van de babytuinexpeditie 11

2 Vertrouwd raken met de babytuin 17

3 Wat is er te beleven in de babytuin 25

4 Pedagogiek in de babytuin 33

5 Elke dag in de babytuin 43

Onderzoek 51

Dankwoord 55

Leeswijzer

'Op expeditie in de babytuin' is geschreven voor pedagogisch coaches, managers en ervaren pedagogisch professionals die zelf leiding willen geven aan deze expeditie. Het boek bestaat uit vijf hoofdstukken die ieder een bijeenkomst met de collega's beschrijven. Elk hoofdstuk heeft dezelfde opbouw. Het start met een korte inleiding waarin het thema wordt toegelicht. Daarna staan relevante uitkomsten uit het onderzoek beschreven, die zijn geïllustreerd met uitspraken van pedagogisch professionals. Dan volgt de voorbereiding op de bijeenkomst met denkvragen, bronnen en voorbereidende activiteiten. Ieder hoofdstuk eindigt met een beschrijving van de bijeenkomst. Dit zijn suggesties. Kijk en ervaar wat bij jouw team passend is.

Bijeenkomsten

De bijeenkomsten hebben een specifieke opbouw. Eerst is er een terugblik op de activiteiten die zijn ondernomen. Dan zijn er inspirerende activiteiten in de tuin. Ter afsluiting is er een reflectiemoment waarin inzichten, bewustwordingen en nieuwe activiteiten worden besproken. De bijeenkomsten zijn gebaseerd op de methodiek van het onderzoek. Achterin dit boek staat het onderzoek beschreven.

Tips

Naar buiten

De expeditie is erop gericht om met elkaar te leren hoe je meer en langer met de baby's buiten kunt zijn. Door de bijeenkomsten zoveel mogelijk buiten te organiseren help je je collega's en jezelf om langere tijd buiten te zijn, ook op momenten die minder vanzelfsprekend zijn zoals in het donker of met sneeuw. Hiermee ondersteun je de bedoeling van de bijeenkomsten.

Tijd

We adviseren om één keer in de vier weken een bijeenkomst te plannen. Dat biedt voldoende tijd om met de uitkomsten van de bijeenkomst aan het werk te gaan en de voorbereidingen te treffen voor de volgende bijeenkomst. We hebben ervaren dat het goed werkt om de bijeenkomsten aan het eind van de middag te laten starten. Wellicht zijn er nog een paar kinderen maar jullie hebben de tuin dan grotendeels tot je beschikking zodat je op expeditie kunt gaan. Starten met een kop soep en een broodje is ook helpend. Samen ontspannen en omschakelen van de werksituatie naar de expeditie, naar het teamleren.

Variatie in activiteiten

De activiteiten die voor de bijeenkomsten zijn ontwikkeld doen een beroep op verschillende vaardigheden. Er zijn gespreksactiviteiten, schrijfactiviteiten, leesactiviteiten, bewegings-activiteiten en creatieve activiteiten. De één schrijft liever een stuk tekst, terwijl de ander bij voorkeur een tekening maakt. Door te variëren doe je recht aan de diversiteit van jouw collega's.

Leestafel

In ieder hoofdstuk worden suggesties gedaan voor artikelen of papers die aansluiten bij de thema's van de bijeenkomsten. Wellicht heb je zelf meer artikelen of boeken of dragen jouw collega's daar suggesties voor aan. Door iedere bijeenkomst een leestafel in te richten stimuleer je jouw collega's zich te verdiepen. Artikelen met dit symbool zijn 'open access' en te downloaden van de publicatielijst van het Lectoraat Natuur & Ontwikkeling Kind van Hogeschool Leiden.

Expeditielogboek

Documenteren is een professionele vaardigheid die helpt om samen te ontwikkelen. De waan van de dag maakt dat gemaakte afspraken naar de achtergrond kunnen verdwijnen. Ook vergeten we mooie momenten te vieren. Het expeditielogboek helpt hierbij. Het nodigt uit de ontwikkelingslijn vast te houden, successen te vieren en voor knelpunten echte oplossingen te vinden.

Het expeditielogboek is van het expeditieteam en kan afwisselend door verschillende teamleden worden bijgehouden. Er worden voor, tijdens en na de bijeenkomsten aantekeningen gemaakt over de bewustwordingen en inzichten die zijn opgedaan. Door het toevoegen van tekeningen, foto's of (gedroogde) materialen uit de tuin visualiseren jullie het verhaal van de expeditie. Met het bijhouden van het expeditielogboek worden afspraken opgeschreven en in een volgende bijeenkomst besproken. Het nodigt uit om de afspraken uit te voeren en daadwerkelijk nieuwe stappen te zetten. De ontwikkeling van de expeditie in de babytuin wordt vastgelegd en het teamleren wordt zichtbaar gemaakt. Je kunt ervoor kiezen om het te delen met collega's die niet met de expeditie meedoen, zodat ook zij geïnformeerd en geïnspireerd raken.

Poster

Er is een poster gemaakt als hulpmiddel voor het ontwikkelen van buitenactiviteiten met de baby's. Op de poster staan tips en aandachtspunten, die je tijdens de bijeenkomsten kunt gebruiken. Ook kan de poster op een zichtbare plek worden ophangen zodat collega's en ouders worden geïnspireerd. De poster 'checklist groene buitenruimte' is te vinden op de website van het lectoraat Natuur & Ontwikkeling Kind van Hogeschool Leiden.

Begeleiding

Het boek is zo geschreven dat pedagogisch coaches, managers of ervaren pedagogisch professionals zelfstandig met hun team op expeditie kunnen in de babytuin. Ervaring in het begeleiden of coachen van collega's is wel een vereiste. In sommige gevallen is het wenselijk om de expeditie in de babytuin onder leiding van een ervaren trainer uit te voeren. Bij de Outdoor Living & Learning Academy (OLLA) van Hogeschool Leiden zijn pedagogen, biologen en jonge kind-experts werkzaam die ervaren zijn in het begeleiden van teams.

Hoofdstuk 1

Voorbereiding en start van de babytuin-expeditie

Je gaat op pad, wie neem je mee?

Voordat je op pad gaat is het goed te bedenken wie er met jou meegaan. Welke pedagogisch professionals nodig je uit? Werken ze met baby's of hebben ze daar interesse in? Hebben zij interesse om met jou op expeditie te gaan?

Welke rollen gaan jouw collega's nemen? Is er een voortrekker, iemand met veel enthousiasme en betrokkenheid, iemand die een vuurtje bij anderen kan laten ontbranden? Is er iemand die een frisse wind kan brengen, altijd vol nieuwe ideeën en plannen zit? Zijn er volgers, collega's die bereid zijn om mee te doen? Is er ook iemand die met de voeten stevig op de grond staat en steeds vraagt naar het nut en de bedoeling om het concreet te maken? Is er een vertrager, iemand die de ruimte zoekt en een vogelperspectief neemt om overzicht te krijgen en zo de grotere verbanden kan zien? En is er iemand die van een kabbelende rivier een flinke stroom op gang kan brengen, een aanjager? Tot slot, zijn er achterblijvers, collega's die nog twijfelen, misschien niet een-twee-drie mee willen doen maar die je wel nodig hebt? Wat hebben zij (van jou) nodig om toch mee te kunnen doen, om te kunnen starten?

In jouw rol als expeditieleider houd jij het overzicht en heb je in de gaten welke rollen je collega's innemen. Je zet hen steeds in hun kracht door ze aan te spreken op hun vaardigheden, hun kennis en hun kwaliteiten en je moedigt hen aan om dat onderling ook te doen. Jouw rol is dus om elkaar in professioneel opzicht (beter) te leren kennen. Samen vormen jullie het expeditieteam.

Uit het onderzoek

Uit het onderzoek blijkt dat er veel geleerd wordt door samenwerking.

- Het helpt als je met elkaar praat over het gebruik van de buitenruimte, om er samen aandacht voor te hebben.
- Het helpt om belemmeringen met elkaar te bespreken en met elkaar naar oplossingen te zoeken.
- Het helpt om een collega iets te zien doen waardoor anderen geïnspireerd kunnen raken.
- Het helpt om bij elkaar betrokken te zijn, te weten wat je collega's doen en elkaars natuur competenties te kennen.

We hebben gezien dat er op iedere locatie wel een pedagogisch professional of manager is die een voortrekkersrol heeft ten aanzien van de babytuin. Zij inspireren door het voorbeeld te geven en nodigen collega's uit om ook met de baby's naar buiten te gaan.

Een pedagogisch professional vertelt:

Doordat je het doet en anderen daarmee de successen laat zien, zullen zij ook eerder kiezen om een kind toch buiten te slapen te leggen, of gewoon naar buiten te gaan. Ook als je denkt, 'Mwah, het is niet heel zonnig vandaag.'

Kwaliteiten die gezien worden in het werken met de kinderen worden ook ervaren in het samenwerken met collega's. Een pedagogisch professional vertelt over haar ervaring met haar collega die het voorbeeld geeft:

Je laat heel veel geduld zien: iedereen mag het proberen. Ook kinderen die gewoon twee keer achter elkaar willen helpen, begeleid jij: 'nu mag even het andere kindje en dan mag jij zo weer'. En dan laat je het andere kindje wat even heeft moeten wachten ook gewoon weer meedoen. Dat vind ik echt mooi. Toen ik met jou ging oogsten voelde ik me gewoon ook een kind, want je zei tegen mij: 'neem de groenten nou mee want het is zonde om weg te gooien'. En je vertelde mij wat ik er mee moest doen. Welke groenten ik niet bij elkaar moet doen. En de volgende dag vroeg je ook aan mij: 'wat heb je ermee gedaan?' Ik voelde me ook als het ware, dat heb ik niet tegen jou gezegd, maar ik voelde me verplicht om daar goed mee om te gaan omdat het echt was.

Nu jij

Voorbereiding op de bijeenkomst

1 Bronnenonderzoek: de verdieping zoeken

Welke kennis heb jij zelf al?
Waar heb je nog meer over te leren?

Bronnen:

- In het artikel 'Leren van en met elkaar' (2019) staat beschreven wat de kracht van peer-to-peer learning is. Het gaat hierbij over leren mét en van elkaar, in plaats van naast elkaar. De kern van deze manier van werken is dat de lerenden de vraag en antwoorden zelf formuleren en dat collega's behulpzaam zijn.
- In het boek 'De kunst van naar buiten gaan' (2017) staan thema's die dagelijks aan de orde zijn in het werken met jonge kinderen. Denk hierbij aan risicospel, spelend leren en het hanteren van verschillende begeleidingsstijlen. In dit werkboek staan activiteiten die ook te gebruiken zijn in de bijeenkomsten met je collega's.

Bronnenlijst:

- Hagenaar, J., Boelaars, M. (2019) Leren van en met elkaar. *BBMP BKK, 7/8*, 30-31.
- Joven, M., Van Eijk, D., Van der Linde. R. & Hovinga, D. (2017) *De kunst van naar buiten gaan. Portretten van pedagogisch handelen in de dagopvang*. Hogeschool Leiden.

2 Praktijkonderzoek: op verhaal komen

Afstemmen met mensen binnen (en buiten) de organisatie:
Welke teamleden hebben belangstelling om mee te doen?
Welke ideeën heb je zelf al over de kwaliteiten van je team om samen op expeditie te gaan?
Hoe zie je jouw eigen rol en welke rollen vervullen jouw teamleden (niet)?

3 In jouw praktijk: voorbereiding

Stuur je collega's een uitnodiging voor de eerste bijeenkomst van de babytuinexpeditie en laat hen vooraf nadenken:

- Wat is mijn bijdrage aan ons team? Je kunt ervoor kiezen om het inleidende stukje tekst over de rollen in het team op te nemen in je uitnodiging.
- Welke kwaliteiten zie ik bij mezelf en bij anderen? Zijn de bronnen passend om te delen in je team? Leg het neer op de leestafel of deel het na afloop van de bijeenkomst.
- Zorg voor een expeditielogboek. Dit kan een groot schrift of notitieboek zijn.

Bijeenkomst met je expeditieteam

Plan voor deze bijeenkomst twee uur in. Mogelijk heb je zelf al een idee hoe jij met je team buiten aan de slag wilt gaan. Hieronder een suggestie.

Start

Start met de uitleg van de bedoeling van jullie babytuinexpeditie: samen met elkaar ontdekken hoe de babytuin wordt gebruikt, wat er nog meer mogelijk is en hoe dit de baby's kan ondersteunen in hun ontwikkeling en welbevinden. Introduceer het expeditielogboek. Leg daarbij uit waarom jullie het expeditielogboek bij gaan houden. Bespreek met elkaar welke rollen en kwaliteiten jullie bij jezelf en elkaar zien.

Samen de tuin leren kennen

Je gaat de tuin in om jullie manier van samenwerken en samen leren te verkennen. Neem voor iedere collega een blinddoek mee. Laat ze elkaar in tweetallen door de tuin leiden. Dat kan natuurlijk door de hele tuin zijn, niet alleen de babytuin. Degene die leidt vraagt wat de geblinddoekte ruikt, hoort en voelt. Kan er worden geraden waar ze zich in de tuin bevinden? Wat valt nog meer op? Wissel van beurt.

Het is ook een mogelijkheid om als een rups door de tuin te bewegen. Eén loopt voorop, de anderen lopen er geblinddoekt achteraan en houden elkaar bij de schouders vast. Om de beurt wordt de koppositie gewisseld.

Terugblik op de expeditie in de tuin: reflecteren

Door in een nagesprek de ervaringen met de activiteit te bespreken, help je collega's onder woorden te brengen waar zij zich (opnieuw) bewust van zijn geworden en welke inzichten er zijn ontwikkeld. Deze kennis geeft een handvat om samen (vernieuwende) activiteiten voor in de babytuin te ontwikkelen.

Bewustwording	**Inzicht**	**Actie**
Waarvan zijn we ons opnieuw bewust geworden door samenwerken en samen leren op deze manier te verkennen?	*Hebben we nieuwe inzichten opgedaan? Welke zijn dat?*	*Wat staat ons te doen, nu we ons hiervan opnieuw bewust zijn geworden en deze nieuwe inzichten hebben gekregen? Wat hebben we nodig om dit te laten slagen? Welke concrete afspraken maken we hierover?*

Dit zijn onderwerpen die aan bod kunnen komen in het reflectiegesprek:

Over samenwerken en samen leren als expeditieteam in de babytuin

- Hoe is het om geblinddoekt rond te lopen; spannend en avontuurlijk of vertrouwd?
- Alleen ga je sneller maar samen kom je verder.
- Hoe werken we samen: ruimte nemen en ruimte geven, elkaar vertrouwen.
- Hoe begeleiden we elkaar: coachen en sturen.

Welke betekenis heeft deze reflectie voor het werken met de baby's?

Expeditielogboek

Vul na afloop het expeditielogboek in. Leg het expeditielogboek op een centrale plek zodat tussentijdse ervaringen en foto's makkelijk kunnen worden toegevoegd. Een mooi startpunt voor de volgende bijeenkomst.

Hoofdstuk 2

Vertrouwd raken met de babytuin

De babytuin in kaart brengen en zicht krijgen op natuur competenties

Expeditieteams maken ontdekkingstochten in moeilijk bereikbare gebieden. Zij gaan op verkenning, brengen het gebied in kaart; maken het onbekende bekend.

Het eerste onderwerp van deze bijeenkomst gaat over het verkennen van jullie eigen babytuin. Jullie gaan, net als op een expeditie naar een nieuw en onbekend gebied, de tuin in kaart brengen en beschrijven. Door te doen alsof de tuin nieuw is en door nauwkeurig waar te nemen, zul je ervaren dat er veel nieuwe informatie boven water komt. Weten jullie hoe de tuin er precies uitziet? Hoe is het ingericht? Kun je er dieren ontmoeten? Wanneer en waarvoor wordt de babytuin gebruikt? Wat vinden jullie van de (kwaliteit) van de babytuin? Misschien is er (nog) geen echte babytuin? Geen probleem, er is vast een plek in de tuin waar jullie met de baby's buiten kunnen zijn. Kijk samen naar mogelijkheden en onmogelijkheden voor baby's in de huidige tuin. Zijn er specifieke plekken waar je goed en vaak met de baby's kan zijn? Wat gaan jullie markeren als babytuin?

Het tweede onderwerp van deze bijeenkomst zijn de eigen natuur competenties. Ga tijdens deze bijeenkomst op ontdekking in de babytuin en op zoek naar de natuur competenties van het expeditieteam. Welke kennis, vaardigheden en opvattingen hebben jullie over natuur? Kennen jullie bijvoorbeeld de namen van de struiken en bomen in de babytuin? Durven jullie een worm op te rapen of een slak op je hand te laten kruipen? Hoe comfortabel voelen jullie je om in een regenbui buiten te zijn? Steken jullie zelf wel eens je handen in de aarde en worden jullie dan ook vies? Hebben jullie ervaring met het kweken van kruiden, groentes en fruit zoals munt, tomaten of aardbeien? Maken jullie wel eens een vuurtje? Is jullie babytuin een prettige plek, voel je je er vertrouwd?

Ga tijdens deze bijeenkomst op ontdekking in de babytuin en op zoek naar de natuur competenties van het expeditieteam.

Uit het onderzoek

Uit het onderzoek blijkt dat er veel wordt geleerd door een goede analyse te maken van de tuin. Het helpt om de tuin grondig te bekijken. Is de inrichting en zijn de materialen geschikt voor baby's? Is de tuin veilig, uitnodigend en afwisselend in de seizoenen? Zijn specifieke plekken te markeren als de babytuin of in het bijzonder geschikt (te maken) voor de baby's? Door zo'n grondig onderzoek krijg je gelijk ideeën voor kleine aanpassingen. Bijvoorbeeld welke losse (speel) elementen je kunt toevoegen. Een pedagogisch professional vertelt over de babytuin:

De babytuin was in het begin, voordat we hieraan (het onderzoek) meededen, eigenlijk een beetje een kale aangelegenheid. Er stond een hek, wat gras, een zandbak en dat was het. En toen zijn we samen gaan zitten om te kijken wat we wilden veranderen. We wilden de babytuin opknappen. We hebben ideeën verzameld en samen uitgewerkt. Toen hebben we onze collega's erbij betrokken en gevraagd of zij het oké vonden. We hebben samen de materialen gekocht en zelf dingen gemaakt. We zijn niet klaar maar we kunnen verder!

Uit het onderzoek blijkt dat het helpend is als pedagogisch professionals zich vertrouwd voelen in de tuin. Dat betekent dat zij zelfvertrouwen hebben in hun kennis over de natuur en zich vaardig voelen in het werken met natuur. Ze gaan met plezier naar buiten en krijgen er voldoening van. Een pedagogisch professional vertelt hoe vertrouwd zij zich voelt in de tuin:

Toen ik op de groep werkte had ik gympen aan die vies waren en droeg ik een spijkerbroek met een scheur. Het maakte me niet uit hoe ik eruit zag, het ging erom dat het niet erg is als ik vies zou worden. Ik denk dat het heel stimulerend is voor kinderen om samen op hetzelfde niveau met hen mee te spelen, om samen te ontdekken... Het gaat erom dat je dezelfde ontdekkingservaringen met de kinderen op kunt doen.

Een pedagogisch professional vertelt over de positieve werking van natuur die zij ervaart in de tuin en die van invloed is op haar handelen:

Nou, ik heb overal in de tuin rondgelopen. Ik heb het eigenlijk meer voor mezelf gedaan om zelf echt te aarden. Gewoon met de natuur bezig zijn. Meer gaan liggen in de natuur. Meer gaan kijken om me heen. En echt voelen, ruiken. En ik merk aan mezelf als ik echt rustig ben binnen op de groep, en meer geaard ben, dat ik me ook in mijn groep meer kan uiten richting de kinderen. En dat ben ik echt de laatste tijd kwijt. En dat wil ik terug. Dus dat heb ik meer voor mezelf gedaan.

Nu jij

Voorbereiding op de bijeenkomst

1 Bronnenonderzoek: de verdieping zoeken

Welke kennis heb jij zelf al?
Waar heb je nog meer over te leren?

Bronnen:

- Het artikel 'Een goede speelomgeving zit vol vragen' (2016) maakt duidelijk dat de omgeving waarin kinderen zich bevinden ertoe doet. Een goede speelomgeving zit vol met vragen die kinderen uitnodigen om in actie te komen, om te gaan interacteren met de omgeving om tot ontwikkeling te komen.
- Het whitepaper 'Geef kinderen de natuur (terug)' (2019) geeft een interessant en belangwekkend overzicht van onderzoek naar de bijdrage van natuur aan de gezondheid en het welzijn van kinderen.

Bronnenlijst:

- Berg, A. E. van den, & Beute, F. (2019). *Geef kinderen de natuur (terug).* White paper Natuurmonumenten.
- Interview met Dieuwke Hovinga en Elise Peters (2016). Een goede speelomgeving zit vol vragen. *BuitenSpelen, nr. 1, p. 6-9.*

2 Praktijkonderzoek: op verhaal komen

Afstemmen met mensen binnen (en buiten) de organisatie:
Is er bij jullie al een babytuin? Of moeten jullie de geschikte plekken voor de baby nog bepalen?
Welke ideeën heb je zelf al over de inrichting van de babytuin?
Hoe is het met jouw natuur competenties en die van jouw collega's?
Hoe wordt de tuin onderhouden? Wat is uitbesteed en wat doen jullie zelf?
Welke natuurorganisaties zijn er in de omgeving die jullie kunnen ondersteunen?

3 In jouw praktijk: voorbereiding

- Bedenk welke ervaringen met natuur jouw team gaan helpen meer vertrouwd te raken in de babytuin en met natuur. Lees de opzet van de bijeenkomst door.
- Zijn de bronnen passend om te delen in je team? Leg het neer op de leestafel of deel het na afloop van de bijeenkomst.
- Leg het expeditielogboek klaar.

Wanneer je onderstaande bijeenkomst gaat uitvoeren zijn dit de voorbereidingen:
Stuur je collega's een uitnodiging voor de tweede bijeenkomst van de babytuinexpeditie en laat hen vooraf een beschrijving maken hoe jullie tuin eruitziet én hoe jullie er gebruik van maken met de baby's. Is er een speciaal ingerichte babytuin? Welke plekken zou je (nog meer) als babytuin kunnen markeren? De beschrijving kan met behulp van een plattegrond, foto's en filmpjes worden gemaakt.

Bijeenkomst met je expeditieteam

Plan voor deze bijeenkomst tweeëneenhalf uur in. Mogelijk heb je zelf al een idee hoe jij met je team buiten aan de slag wilt gaan. Hieronder een suggestie.

Start

Start met het herhalen van de uitleg van de bedoeling van jullie babytuinexpeditie: samen ontdekken hoe de babytuin wordt gebruikt, wat er nog meer mogelijk is en hoe dit de baby's kan ondersteunen in hun ontwikkeling en welbevinden. Check het expeditielogboek met elkaar. Waar wil je een toelichting op en van wie?

Wat is gelukt?

Naar aanleiding van de vorige bijeenkomst hebben jullie concrete afspraken gemaakt. Is het gelukt met de afspraken? Neem twee kleuren post-its mee. Laat iedereen voor zichzelf op de ene kleur post-it schrijven wat is gelukt, en hoe dat zo is gekomen. Op de andere kleur post-it schrijven ze wat niet is gelukt, wat 'op de plank is blijven liggen' en hoe dat zo is gekomen. Bespreek het kort na. De post-its kunnen in het expeditielogboek worden geplakt.

De plattegrond

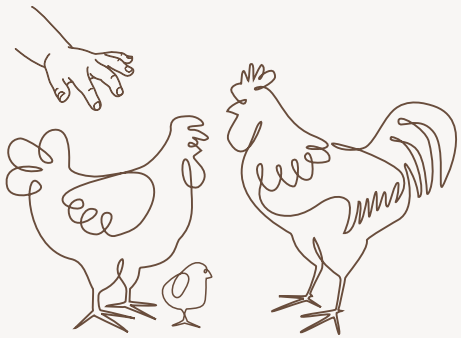
Bespreek met elkaar de bevindingen over de babytuin naar aanleiding van de plattegronden, foto's en filmpjes die zijn gemaakt. Je kunt in dit gesprek de volgende vragen stellen:

- *Is er een babytuin? Zo niet zijn er plekken te markeren als mogelijke babytuin?*
- *Hoe ziet de babytuin eruit?*
- *Wat is er in de omgeving van de babytuin? Wat is daar te zien en te horen?*
- *Welke materialen zijn er?*
- *Welke natuur is er in de babytuin?*
- *Welke bomen of planten zijn er? Ken je ze bij naam?*
- *Kun je er kleine diertjes zoals slakken, wormen rupsen of bijen vinden?*
- *Hoe is de stand van de zon, in de loop van de dag?*
- *Hoe maak je gebruik van de tuin?*
- *Welke activiteiten vinden er plaats?*
- *Wat zie je de baby's doen?*
- *Wat doe jij?*

Een nieuwe natuur competentie oefenen

Ga naar buiten en ga in een kring staan. Eén iemand stapt naar voren en zegt wat zij kan of durft. Iedereen die dat ook kan of durft, doet ook een stap naar voren. Zo krijg je zicht op groene vaardigheden en uitdagingen in het team. Bijvoorbeeld: 'ik ben elke dag buiten, ik kan in een boom klimmen, ik durf een kip te aaien, ik houd van de sneeuw, ik ken de namen van de bomen in onze tuin', enz.

Bedenk vooraf twee uitdagingen. Bijvoorbeeld: maak met elkaar een vuur in een vuurkorf en loop op blote voeten door de tuin. Of speel met modder en laat een slak of worm op de hand lopen. Laat je team met deze twee activiteiten ervaring opdoen. Door samen te oefenen en elkaar te helpen raken ze meer vertrouwd in de tuin en met natuur.

Terugblik op de expeditie in de tuin: reflecteren

Door in een nagesprek de ervaringen met de activiteit te bespreken, help je collega's onder woorden te brengen waar zij zich (opnieuw) bewust van zijn geworden en welke inzichten er zijn ontwikkeld. Deze kennis geeft een handvat om samen (vernieuwende) activiteiten voor in de babytuin te ontwikkelen.

Bewustwording	**Inzicht**	**Actie**
Waarvan zijn we ons opnieuw bewust geworden door de babytuin en onze natuur competenties op deze manier te verkennen?	*Hebben we nieuwe inzichten opgedaan? Welke zijn dat?*	*Wat staat ons te doen, nu we ons hiervan opnieuw bewust zijn geworden en deze nieuwe inzichten hebben gekregen? Wat hebben we nodig om dit te laten slagen? Welke concrete afspraken maken we hierover?*

Dit zijn onderwerpen die aan bod kunnen komen in het reflectiegesprek:

- De aanwezigheid van een babytuin.
- Nauwkeurig weten hoe de babytuin eruit ziet.
- De werking van de babytuin voor jezelf en de baby kennen.
- De kwaliteit van de babytuin; hoe kan de kwaliteit (verder) worden versterkt?
- Een overzicht van de natuur competenties van het team; welke competenties kunnen nog (verder) worden ontwikkeld?

Expeditielogboek

Vul na afloop het expeditielogboek in. Leg het expeditielogboek op een centrale plek zodat tussentijdse ervaringen en foto's makkelijk kunnen worden toegevoegd. Een mooi startpunt voor de volgende bijeenkomst.

Hoofdstuk 3

Wat is er te beleven in de babytuin?

Over waarnemen in de babytuin; jouw ervaringen en die van de baby

Voor een expeditie heb je een kaart of een plattegrond nodig. Je ziet de route, de beplanting, maar ook de hoogteverschillen. De plek bepaalt de ervaring die je opdoet. Vanaf een bergtop is alles beneden in het dal klein en vanuit het dal gezien is de berg reusachtig groot.

In de vorige bijeenkomst heb je met je collega's de tuin in kaart gebracht. Je hebt nu een plattegrond van de babytuin. Een plattegrond maak je meestal vanuit een vogelperspectief, alsof je ervan bovenaf op kijkt. In de vorige bijeenkomst hebben jullie de babytuin al lopend, staand of zittend bekeken. Nu gaan jullie de babytuin opnieuw in kaart brengen, dit keer vanuit het perspectief van de baby. Hoe is het om in de babytuin te liggen en om erdoorheen te kruipen? Door al je zintuigen in te zetten ga je heel nauwkeurig waarnemen. Wat hoor, zie en ruik je dan? Er ontstaan nieuwe ervaringen en inzichten over de mogelijkheden van de babytuin. Deze ervaringen zetten jullie om in activiteiten.

Uit het onderzoek

Uit het onderzoek blijkt dat er veel wordt geleerd door vanuit verschillende perspectieven de babytuin waar te nemen. Pedagogisch professionals komen tot nieuwe inzichten als zij vanuit wisselende perspectieven ervaren hoe het is om in de babytuin te zijn.

Een pedagogisch professional vertelt over haar ervaring en wat zij te doen heeft als zij buiten is met de baby's:

Misschien wat vaker van positie wisselen of zo? Is dat een idee?
Ja, en even wat meer op het gemak stellen bij drukte. Er zijn, benoemen, erbij zitten.
Ja, en het ligt ook wel een beetje aan het kind.
De dingen laten voelen, en wat je ziet ook benoemen.
Dus eigenlijk vanaf deze buikpositie hebben ze wat meer behoefte aan woorden.
En eigenlijk moet je wat eerder afwisselen, want dit is zeker voor jongere kinderen, fysiek een veel grotere belasting. Op je buik liggen. Dus het is meer een motorische uitdaging.
Je moet ook goed opletten op de kleding. Want mijn capuchon ging over mijn ogen, en toen hoorde of zag ik niks meer. Ik kan hem zelf terug doen. Maar een kindje kan dat niet.

Zoals in voorgaande fragmenten is te lezen, ontdekken de pedagogisch professionals hoe het is om als baby in de babytuin te liggen door het zelf uit te proberen. Uit het onderzoek blijkt dat deze ervaring ertoe leidt dat pedagogisch professionals de baby's nóg beter gaan observeren. Zij zien vanuit de observaties kansen om nog meer en langer met de baby's naar buiten te gaan. Om dit mogelijk te maken denken zij na over de positie van de baby, de gekozen plek, de ondergrond en de kleding. Daarnaast bedenken zij nieuwe activiteiten die ze met de baby's gaan doen.

Een pedagogisch professional vertelt:

Ik wil buiten met verschillende materialen activiteiten met de baby's gaan doen. Ik wil de natuur erbij halen. Wat is er in de natuur, wat kan je in de natuur voelen? Want je kunt met alle baby's bepaalde materialen gewoon gaan voelen. Je kan bijvoorbeeld ook met water op de stenen verven, dus niet met verf maar met water. Dan voelen ze het water.

Pedagogisch professionals vertellen over hun observatie van de baby:

Ik denk dat er binnen te veel prikkels waren waardoor het voor de baby moeilijk was om de fles te drinken. Buiten was er afleiding door de blaadjes die ritselden. Daar focuste hij zich op. Hij werd meteen rustig en dronk in één keer de fles op. Dat was wel bijzonder.

En:

Ik sta nu op de babygroep en het doel is om een beetje meer met de baby's naar buiten te gaan. En we waren van de week buiten. We hebben een buitenbox en daar lag een kindje in dat binnen hartstikke onrustig kan zijn, en hij lag heel relaxed in de buitenbox. Nou, dat kon je aan dit kindje ook al zien. Zo om zich heen te kijken. Hij werd helemaal ontspannen. En ik denk: ja! Ook het ontdekken terwijl ze in het gras liggen vind ik heel mooi voor die kleintjes. Maar vooral de ontspannenheid in de buitenlucht. Dat sprak me heel erg aan.

Nu jij

Voorbereiding op de bijeenkomst

1 Bronnenonderzoek: de verdieping zoeken

Welke kennis heb jij zelf al?
Waar heb je nog meer over te leren?

Bronnen:

- In het boek 'Met je billen in het zand' (2017) word je uitgenodigd om zelf ook met je billen in het zand te gaan zitten om vanuit het perspectief van het kind nauwkeurig waar te gaan nemen. Het boek gaat over de wijze waarop de omgeving het spel van kinderen vormt.
- In het pamflet 'Outdoor play and exploration' (2017) wordt een beschrijving gegeven van de ontwikkelkansen die een natuurrijke omgeving kinderen biedt in navolging van het gedachtengoed van de Duitse pedagoog Fröbel.
- In het boek 'De pedagogische atmosfeer' (2022) staat beschreven hoe de pedagogisch professional samen met de baby en de omgeving waarin zij zich bevinden - zoals een baby-tuin-, een speciaal netwerk van relaties vormen. Door de onderlinge interacties ontstaat een pedagogische atmosfeer die voor de baby meer of juist minder veilig en stimulerend is.

Bronnenlijst:

- Hagenaar, J., Van 't Hoff, L., Hovinga, D., & Joven van Sluijs, M. (2022) *Pedagogische atmosfeer - jij als buitensfeermaker.* Hogeschool Leiden.
- Peters, E. en Hovinga, D. (2016). *Met je billen in het zand. Zien hoe de omgeving het spel van kinderen vormt*. Hogeschool Leiden.
- Tovey, H. (2017). *Outdoor play and exploration*. Froebel Trust.

2 Praktijkonderzoek: op verhaal komen

Afstemmen met mensen binnen (en buiten) de organisatie:
Met welke kennispartners werken jullie samen? Kunnen zij iets betekenen vanuit jullie vraag? Denk bijvoorbeeld aan voorbeeldlocaties waar je zou kunnen gaan kijken. Of aan het netwerk van Groen Cement waar je natuurpedagogische expertise vindt en collega's die een vergelijkbare ontwikkeling hebben doorlopen. Ook kun je denken aan professionalisering bij Outdoor Living & Learning Academy en aan aanbieders van buitenmateriaal.

3 In jouw praktijk: voorbereiding

Stuur je collega's een uitnodiging voor de derde bijeenkomst van de babytuin expeditie. Vraag hen om zich warm aan te kleden, zeker als het buiten koud wordt. Zijn de bronnen passend om te delen? Leg je het neer op de leestafel of deel je het na afloop van de bijeenkomst? Leg het expeditielogboek klaar.

Wanneer je de bijeenkomst gaat uitvoeren zijn dit de voorbereidingen:

- Haal verse kruiden en fruit voor de startoefening.
- Zorg voor matjes en dekens zodat je collega's tijdens de baby-oefening in de tuin op de grond kunnen liggen.
- Iedereen heeft pen en papier nodig.

Bijeenkomst met je expeditieteam

Plan voor deze bijeenkomst tweeëneenhalf uur in. Mogelijk heb je zelf al een idee hoe jij met je team buiten aan de slag wilt gaan. Hieronder geven we een suggestie.

Start

Start met het herhalen van de uitleg van de bedoeling van jullie babytuinexpeditie: samen ontdekken hoe de babytuin wordt gebruikt, wat er nog meer mogelijk is en hoe dit de baby's kan ondersteunen in hun ontwikkeling en welbevinden. Check het expeditielogboek met elkaar. Waar wil je een toelichting op en van wie?

Tekenen

Naar aanleiding van de vorige bijeenkomst hebben jullie concrete afspraken gemaakt. Is het gelukt om met de baby's naar buiten te gaan? Doe de volgende oefening: iedereen maakt een omtrek van zijn eigen hand. Bij iedere vinger beantwoorden jullie een vraag over het naar buiten gaan met de baby's.
Bespreek de tekeningen kort na en plak ze in het expeditielogboek.

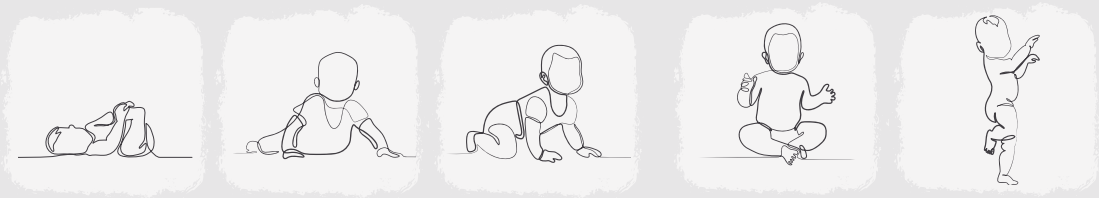

Waarnemen

De teamleden doen hun ogen dicht. Jij geeft om de beurt verschillende kruiden en fruit. Soms leg je iets op hun hand zoals een stokje kaneel of steranijs en soms krijgen ze iets in hun mond zoals een stukje appel of een blaadje van een muntplant. Kies voor verse producten, dat maakt de ervaring krachtiger. Het gaat om ruiken, proeven, voelen en horen, alles behalve het zien. Dat mag na afloop als de ogen weer zijn geopend. De zintuigen worden gestimuleerd en er ontstaat focus op het waarnemen.

Het perspectief van de baby

Neem pen en papier mee en zorg voor een instrument (belletje) waarmee je de tijd kunt aanduiden voor een volgende stap in de oefening. Iedereen kiest een plek in de (baby)tuin waar ze met een matje kunnen gaan liggen. Zorg voor voldoende afstand. Deze oefening vraagt om rust en aandacht. Jullie ervaren vanuit de positie van de baby jullie eigen tuin. Jullie starten liggend op je rug op de mat. Gedurende drie minuten ga je met al je zintuigen waarnemen. Wat hoor je, zie je, ruik je, voel je, proef je? Na drie minuten geef je een signaal en maakt iedereen aantekeningen over de ervaring. Vervolgens komen er nog vier andere posities: liggend op de buik, op de knieën en handen zittend, zittend op de billen, zittend op de knieën en het bovenlichaam opgericht zodat je de hoogte bereikt van een kind dat net heeft leren staan.

1. Liggend op rug *2. Liggend op buik* *3. Kruipend* *4. Zittend* *5. Staand*

Terugblik op de expeditie in de tuin: reflecteren

Door in een nagesprek de ervaringen met de activiteit te bespreken, help je collega's onder woorden te brengen waar zij zich (opnieuw) bewust van zijn geworden en welke inzichten er zijn ontwikkeld. Deze kennis geeft een handvat om samen (vernieuwende) activiteiten voor in de babytuin te ontwikkelen.

Bewustwording 	**Inzicht** 	**Actie**
Waarvan zijn we ons opnieuw bewust geworden door de tuin op deze manier te verkennen?	*Hebben we nieuwe inzichten opgedaan? Welke zijn dat?*	*Wat staat ons te doen, nu we ons hiervan opnieuw bewust zijn geworden en deze nieuwe inzichten hebben gekregen? Wat hebben we nodig om dit te laten slagen? Welke concrete afspraken maken we hierover?*

Onderwerpen voor het reflectiegesprek:

Ervaringen in de babytuin

- Wat heb je tijdens de baby-oefening waargenomen? Denk aan de zintuigen en de posities.
- Hoe is het voor de baby om daar te liggen, zitten of kruipen?
- Welke activiteiten kun je met een baby doen op deze plek? (Voeden, slapen, kruipen, met andere kinderen in contact komen, naar de bomen kijken, lavendel ruiken, enz.)

Wat heeft de baby nodig?

- Wat heeft de baby van jou nodig als het in de tuin ligt, zit of kruipt?
- Wat heb jij nodig om bij de baby te kunnen zijn? (Hulp, advies, de activiteit samen met een collega uitvoeren, geschikte materialen, enz.)

Expeditielogboek

Vul na afloop het expeditielogboek in. Leg het expeditielogboek op een centrale plek zodat tussentijdse ervaringen, materialen en foto's kunnen worden toegevoegd. Een mooi startpunt voor de volgende bijeenkomst.

Hoofdstuk 4

Pedagogiek in de babytuin

Over het observeren van baby's en de interactievaardigheden

Een expeditie heeft een specifiek doel. Om dat doel te bereiken heb je specialistische kennis nodig. In deze expeditie in de babytuin gaat het om het bevorderen van het welzijn, welbevinden en de ontwikkeling van baby's door dagelijks pedagogisch gebruik van de buitenruimte. Het is namelijk nog niet vanzelfsprekend dat baby's in de kinderdagopvang elke dag mee naar buiten worden genomen.

Het onderzoek laat zien dat natuurpedagogische kennis en ervaring de pedagogisch professional helpt om de baby's meer mee naar buiten te nemen. Dat betekent dat je ervaring en kennis hebt over de natuur en hoe je dit kunt inzetten in activiteiten met de baby. Welke natuurpedagogische kennis is er in jouw team aanwezig en hoe verdiep je deze kennis?

Jullie zetten de zes interactievaardigheden, zoals beschreven in de NCKO-Kwaliteitsmonitor, al in. Bij deze expeditie in de babytuin leer je met elkaar de interactievaardigheden gericht in te zetten in het gebruik van de buitenruimte. Zo wordt de kwaliteit van het natuurpedagogisch handelen in de babytuin versterkt, dit komt het welzijn, welbevinden en de ontwikkeling van de baby ten goede.

Uit het onderzoek

Uit het onderzoek blijkt dat er veel wordt geleerd door de baby's vaker en langer in de babytuin te observeren. Observeren is een professionele houding die de interactievaardigheden ten goede komt. Door mee te doen met de bijeenkomsten zijn pedagogisch professionals geïnspireerd geraakt om meer tijd te nemen voor observeren. De reflecties op de observaties gaven handvatten om de kwaliteit van het pedagogisch handelen buiten te versterken.

Een pedagogisch professional vertelt over het observeren van kinderen:

Ik vind het observeren en bekijken van de kinderen geweldig, zeker als het gaat om acties en interacties van kinderen. Ik merk dat ik weer meer tijd hiervoor ga nemen en andere werkzaamheden laat liggen.

Dit is wat een pedagogisch professional benoemt ten aanzien van het aannemen van een sensitieve en responsieve houding. Ze observeert de behoefte van de baby en stemt haar handelen daarop af.

We hebben een mooie babytuin. Ik vind het fijn als er geen andere kinderen zijn zodat de baby's hun gang kunnen gaan en de hele tuin ontdekken; de één kruipt en de ander rolt. Voor de baby's is de tuin best groot. Er zijn heel veel verschillende dingen. We laten de baby's hun gang gaan en kijken wat ze leuk vinden.

Het onderzoek laat zien dat pedagogisch professionals meer ruimte zijn gaan bieden aan de autonomie van kinderen naar aanleiding van de observaties die zij verrichten.

Een pedagogisch professional vertelt:

Ik laat ook de baby's lekker buiten over het gras kruipen en ontdekken. Zand en blaadjes pakken en proeven. Ik observeer meer en grijp niet meer meteen in.

Ten aanzien van grenzen stellen en structuur bieden in de buitenruimte zijn er vooral uitspraken gedaan over de structuur in het dagritme.

Een pedagogisch professional vertelt:

Wij zijn ons meer bewust van het naar buiten gaan en hebben dit ook opgenomen in ons dagritme. Ook nemen wij de ouders mee in onze ervaringen tijdens buitenactiviteiten.

Een pedagogisch professional van een verticale groep vertelt hoe het haar lukt om de ontwikkeling van de baby buiten meer gericht te stimuleren. Ze organiseert het zo dat zij ruimte heeft om gericht aandacht te geven aan de baby. Ze stimuleert de ontwikkeling door samen met de baby de natuur te bekijken en dit te benoemen.

Als we naar buiten gingen, alleen met de baby's, of samen met de dreumesjes, dan waren de baby's op het kleed en dan liepen de dreumesjes rond. Normaal was het van: 'Oh, niet te dicht bij de baby's!', of: 'Kijk uit, hier ligt ook een baby!'. Dan begrensde je de dreumesen toch een beetje in hun spel. Nu gebruik ik een draagzak en ik zie dat dit de baby quality-time geeft met mij. Daarnaast kan ik de andere kinderen ook een beetje sturen. Toen ik met die drie kindjes buiten was, hadden ze eigenlijk alle ruimte om te ontdekken terwijl ik het baby'tje dus veilig bij me in de draagzak hield. Ik nam de tijd om met de baby naar de besjes te kijken en naar wat er in de tuin allemaal nog meer te zien is.

Een pedagogisch professional vertelt over een activiteit met meerdere baby's. Zij observeert hoe zij samen spelen en samen leren. Met het organiseren van deze activiteit stimuleert zij de onderlinge interacties.

Ik ben alles aan het verwoorden: wat we gaan doen en aan het doen zijn. Voorbeeld: liedje gezongen over de herfst en afbeeldingen van herfstbladeren bekeken.

Over het begeleiden van interacties tussen baby's beschrijft een pedagogisch professional de volgende ervaring:

Ik heb een activiteit gedaan met de baby's in het tuintje, we zijn met modder gaan spelen. De één vond het helemaal niks en de ander vond het wel leuk. Er waren een paar kindjes die waren aan elkaar aan het laten zien hoe zij met de modder speelden. Zo van; 'Kijk eens wat ik in mijn handen heb? Kijk wat je ermee moet doen?' Dus ze waren samen bezig met de modder. 'Oh, ga jij wel met je hand erin? Nou misschien moet ik het dan ook maar doen.' Dat zag er gewoon zo gaaf uit.

Het valt op dat de basale interactie vaardigheden; sensitieve responsiviteit, respect voor autonomie en structureren en grenzen stellen veel ingezet en benoemd worden. Ze lijken bekend en worden goed herkend in het handelen in de buitenruimte. De educatieve interactievaardigheden; ontwikkelingsstimulering, praten en uitleggen, begeleiden van interacties tussen kinderen, worden erkend, herkend, maar nog niet altijd ingezet. Hier zien wij nog kansen voor verdere professionalisering in het gebruik van de buitenruimte.

Nu jij

Voorbereiding op de bijeenkomst

1 Bronnenonderzoek: de verdieping zoeken

Welke kennis heb jij zelf al?
Waar heb je nog meer over te leren?

Bronnen:

- De 'NCKO-Kwaliteitsmonitor' (2009) is een instrument waarmee kinderdagopvanglocaties zelf hun pedagogische kwaliteit in beeld kunnen brengen. De zes interactievaardigheden die zijn opgenomen in de kwaliteitsmonitor zijn toegepast in het onderzoek en worden gebruikt in deze bijeenkomst met het team.
- In deze bijeenkomst komt de interactievaardigheid praten en uitleggen aan bod, een vaardigheid die meer bewust ingezet kan worden door pedagogisch professionals. Het artikel 'Hoofd, schouders, knie en taal' (2017) beschrijft hoe de sensomotorische ervaringen die kinderen opdoen van invloed zijn op de taal-denk ontwikkeling. Er wordt uitgelegd waarom interactie met natuur voor rijke ervaringen kan zorgen.

Bronnenlijst:

- Gevers Deynoot-Schaub, M. (2009). *De NCKO Kwaliteitsmonitor - Het instrument waarmee kinderdagverblijven zelf hun pedagogische kwaliteit in kaart kunnen brengen.* SWP.
- Prins, J. (2017). Taal leer je met je lijf. Hoe jonge kinderen taal leren. *HJK Magazine, oktober 2017,* p. 28-31.

2 Praktijkonderzoek: op verhaal komen

Afstemmen met mensen binnen (en buiten) de organisatie:
Welke ideeën heb je zelf al over observeren en de interactievaardigheden? Hoe zie je kans voort te bouwen op de pedagogische kwaliteiten die jullie in het team hebben? Check het beleid van jouw organisatie gericht op professionalisering en het werken aan kwalitatief goede kinderdagopvang voor baby's; waar kan je op aansluiten? Check het beleid van jouw organisatie over het maken van filmopnames van baby's. Ga na welke collega's de training 'Oog voor interactie' hebben gevolgd. Bekijk welke materialen van die training interessant zijn om in te brengen in de bijeenkomst.

3 In jouw praktijk: voorbereiding

Stuur je collega's een uitnodiging voor de vierde bijeenkomst van de babytuinexpeditie.

Wanneer je onderstaande bijeenkomst gaat uitvoeren zijn dit de voorbereidingen:

- Zijn de bronnen passend om te delen in je team?
- Leg het neer op de leestafel of deel het na afloop van de bijeenkomst.
- Leg het expeditielogboek klaar.

Iedereen maakt vooraf een filmpje van 10 minuten met één of meerdere baby's in de babytuin. Collega's kunnen elkaar filmen. Iedereen analyseert zijn eigen filmpje aan de hand van de volgende vragen:

Op pedagogische passende wijze reageren op het kind. Sensitieve responsiviteit.
Wat doet het kind/de kinderen?
Wat zie jij jezelf doen als het gaat om sensitief handelen?

Het respecteren van de behoefte van het kind aan zelfstandigheid en zelfsturing (respect voor autonomie).
Wat doet het kind/de kinderen?
Wat zie jij jezelf doen als het gaat om het geven van autonomie?

Structuur bieden en grenzen stellen aan het kind/de kinderen.
Wat doet het kind/de kinderen?
Wat zie jij jezelf doen als het gaat om structureren en grenzen stellen?

Praten met en uitleggen aan het kind.
Wat doet het kind/de kinderen?
Wat zie jij jezelf doen als het gaat om praten en uitleggen?

Het gericht stimuleren van de ontwikkeling van de kinderen.
Wat doet het kind/de kinderen?
Wat zie jij jezelf doen als het gaat om het stimuleren van de ontwikkeling?

Het begeleiden van contact en samenspel tussen kinderen (interactie).
Wat doet het kind/de kinderen?
Wat zie jij jezelf doen in de begeleiding van de interactie tussen de kinderen?

Bijeenkomst met je expeditieteam

Plan voor deze bijeenkomst tweeëneenhalf uur in. Mogelijk heb je zelf al een idee hoe jij met je team buiten aan de slag wilt gaan. Hieronder geven we een suggestie:

Start

Start met het herhalen van de uitleg van de bedoeling van jullie babytuinexpeditie: samen ontdekken hoe de babytuin wordt gebruikt, wat er nog meer mogelijk is en hoe dit de baby's kan ondersteunen in hun ontwikkeling en welbevinden. Check het expeditielogboek met elkaar. Waar wil je een toelichting op en van wie?

Uitwisselen

Naar aanleiding van de vorige bijeenkomst hebben jullie concrete afspraken gemaakt. Is het gelukt om met de baby's naar buiten te gaan? Wissel uit.

Observeren: de baby en het gebruik van interactievaardigheden in de babytuin

Iedereen heeft een filmfragment dat is opgenomen in de babytuin. Van dit filmpje is een analyse gemaakt door per interactievaardigheid het gedrag van de baby en je eigen gedrag goed te observeren en te beschrijven. Dit zet je aan het denken over de pedagogische kwaliteit van je eigen handelen. In het onderzoek komt naar voren dat als pedagogisch professionals over hun filmfragment vertellen zij een inkijkje geven in hun gedachtenwereld. Ze vertellen welke overwegingen zij hebben om wel of niet te praten met de baby, wel of niet mee te spelen of het spel van de baby te stimuleren, wel of niet andere kinderen te betrekken, enzovoorts.

Het innerlijke gesprek blijkt een constante afweging van belangen te zijn. Wat is goed voor de baby? Wat is goed voor de andere kinderen? Wat is goed voor mijzelf? Wat is goed voor mijn collega's? Het delen van dat innerlijke gesprek met het team biedt aanknopingspunten voor een gesprek over de kwaliteit van het pedagogisch handelen. Je leert zo met en van elkaar.

Vraag twee collega's of zij enkele filmfragmenten willen delen en willen vertellen wat zij zichzelf en de baby zien doen. Vraag naar het innerlijke gesprek door vragen te stellen als:

- Wat zie je jezelf doen?
- Wat waren jouw gedachten?
- Waarom praat je nu met de baby?
- Waarom stuur je de peuter bij de baby weg?

Het is van belang om uit het waardenoordeel te blijven en te vragen naar achterliggende beweegredenen. Door anderen te betrekken in het gesprek wordt het een groepsgesprek. Vragen die gesteld kunnen worden zijn:

- Wie herkent dit?
- Welk gesprek voer jij in je hoofd als je met een baby buiten bent?

Koppel steeds de zes interactievaardigheden aan hun verhalen. Zo breng je verdieping aan in het gesprek.

Ga na afloop van het gesprek in tweetallen naar de filmlocaties en laat hen samen bedenken wat een passende vervolgstap is. Welke interactievaardigheid is nodig om de pedagogische kwaliteit op deze plek te versterken.

Als het uitvoeren van deze filmactiviteit niet mogelijk is, kun je gebruik maken van uitgeprinte foto's, Maak in dat geval in overleg met je collega's vooraf foto's van activiteiten met de baby's in de babytuin. Je kunt de rest van bovengenoemde activiteit op dezelfde manier uitvoeren.

Terugblik op de expeditie in de tuin: reflecteren

Door in een nagesprek de ervaringen met de activiteit te bespreken, help je collega's onder woorden te brengen waar zij zich (opnieuw) bewust van zijn geworden en welke inzichten er zijn ontwikkeld. Deze kennis geeft een handvat om samen (vernieuwende) activiteiten voor in de babytuin te ontwikkelen.

Bewustwording	Inzicht	Actie
Waarvan zijn we ons opnieuw bewust geworden door de analyse van de filmpjes/foto's en door de tuin op deze manier te verkennen?	*Hebben we nieuwe inzichten opgedaan? Welke zijn dat?*	*Wat staat ons te doen, nu we ons hiervan opnieuw bewust zijn geworden en deze nieuwe inzichten hebben gekregen? Wat hebben we nodig om dit te laten slagen? Welke concrete afspraken maken we hierover?*

Tekenen

Er is tijdens deze bijeenkomst al veel gesproken. Je zou daarom deze reflectie aan de hand van een tekening kunnen doen en het gesprek kunnen overslaan. Neem ter inspiratie bloembollen mee. In het voorjaar en in de zomer kunnen dat narcissen of hyacinten zijn. Zorg dat de bol er nog aanzit. In het najaar en de winter kun je voor een amaryllis bol met bloem kiezen. Iedereen tekent de bol met aandacht na: wortels, bol, stengel, bloem. Bespreek dit kort na.

Bij de bloem schrijf je wat je gaat doen met de baby in de babytuin, wat je tot bloei wilt laten komen.

Bij de stengel schrijven jullie welke groei je bij jezelf ziet bij het naar buiten gaan met de baby's: bewustwording en inzichten.

Bij de bol schrijven jullie wat 'voedt': inspireert of energie geeft in het naar buiten gaan met de baby's.

Bij de wortels noteren jullie wat al lukt in het naar buiten gaan met de baby's.

Expeditielogboek

Vul na afloop het expeditielogboek in. Leg het expeditielogboek op een centrale plek zodat tussentijdse ervaringen, materialen en foto's kunnen worden toegevoegd. Een mooi startpunt voor de volgende bijeenkomst.

Hoofdstuk 5

Elke dag in de babytuin

Dagritme en routines

Om een expeditie succesvol te laten verlopen is het van belang om goed afgestemd te zijn. In gesprek blijven over het gezamenlijk doel en de manier waarop je dat bereikt is nodig om koers te houden. Je hebt elkaar nodig om het doel te bereiken. Denk aan de uitspraak; alleen ga je sneller, samen kom je verder. Bovendien geeft afstemming gezamenlijke momenten om te vieren wat er bereikt is. Dat betekent dat je van elkaar weet wat je gaat doen, waarom, op welk moment en met wie. Samen ontwikkel je een manier van werken. Zo ontstaan nieuwe routines in het gebruik van de babytuin. Buiten zijn met de baby's wordt onderdeel van het dagritme.

In het dagritme onderscheiden we een aantal routines:

- het brengen van de baby,
- het eten,
- het spelen,
- het slapen en
- het ophalen van de baby.

Voor deze routines ga je onderzoeken of ze ook buiten kunnen plaatsvinden. En welke waarde dit heeft voor het welbevinden, welzijn en de ontwikkeling van baby's. Wat is de waarde voor de individuele pedagogisch professional en wat is belangrijk voor het team? Welke afspraken leg je vast in beleid en wat ontstaat aldoende? Samen ontwikkel je routines in het dagritme: 'Naar buiten? Zó doen wij dat hier!'

Uit het onderzoek

Uit het onderzoek blijkt dat er veel wordt geleerd door samen routines te ontwikkelen in het gebruik van de babytuin. Het gebruik van een ander dagritme leert professionals de voor- en nadelen van bepaalde routines inzien. Het eigen maken van bepaalde routines leert professionals de babytuin meer gevarieerd te gebruiken. Het dagritme en de routines spelen samen met beleid en afspraken een belangrijke rol in de frequentie en de wijze waarop de tuin wordt gebruikt.
Een pedagogisch professional vertelt:

We hebben in de ochtend buiten de dag geopend. Toen hebben de baby's de tijd gehad om op ontdekking te gaan in de babytuin, ik heb ze hun gang laten gaan. Er waren toen geen andere kinderen buiten want we hadden een rooster gemaakt. Iedere groep mocht om de beurt alleen buiten zijn. Dat ging prima. Alle leidsters deden mee want de afspraken stonden op papier.

Een pedagogisch professional vertelt over het belang om elke dag met de baby's naar buiten te gaan:

Ik merk dat bepaalde baby's die binnen op de groep heel veel onrust hebben, buiten wel rustig worden. Dus die kinderen zou ik meer mee naar buiten nemen, desnoods zijn ze maar 10 minuten buiten. En dan weer binnen, de fles drinken en dan op bed. Dan hebben ze wel hun frisse lucht gehad voordat ze naar bed gaan. Want ze komen allemaal met de auto. Ze worden uit de auto geladen, ze komen hier naar binnen, ze slapen binnen en ze gaan weer met de auto naar huis.

Een pedagogisch professional vertelt over het starten van de dag in de tuin:

Onze verticale groep werd steeds voller en wij merkten dat het met het brengen soms wat onrustig was voor de peuters en de baby's. We hadden het plan om te gaan uitproberen om buiten te openen. Dat hebben we gedaan. Niet alle dagen, maar toch wel redelijk vaak. Kinderen en de ouders vonden het prettig. De kinderen waren blij verrast dat we 's morgens al buiten waren, we gingen meteen lekker aan de gang. Ouders namen de tijd voor een praatje en genoten van de kinderen die buiten lekker aan het spelen waren. De kinderen begonnen op deze manier rustiger aan de dag omdat ze minder beperkt zijn en er is minder lawaai omdat het buiten niet zo opvalt, omdat kinderen zich buiten over een grotere ruimte kunnen verspreiden. Het is wel voornamelijk prettig in ons geval bij mooi weer. Want als het slechter weer is dan heb je eigenlijk wel een overkapping nodig. Een periode van anderhalf uur is dan best lang.

Nu jij

Voorbereiding op de bijeenkomst

1 Bronnenonderzoek: de verdieping zoeken

Welke kennis heb jij zelf al?
Waar heb je nog meer over te leren?

Bronnen:

- Het artikel 'Hoeveel ruimte krijgt het kind? Buiten-gewoon' (2020) beschrijft het belang van buitenspel voor de ontwikkeling van kinderen vanuit verschillende invalshoeken. Er worden aanknopingspunten gegeven in het denken over het naar buiten gaan met kinderen.
- Het artikel 'Samenwerken om samen te leren' (2017) beschrijft hoe door samen te werken de praktijk verandert. Het artikel benoemt verschillende vormen van samenwerking die tot samen leren leiden.

Bronnenlijst:

- Hagenaar J. (2020). Buiten- gewoon! Hoeveel ruimte krijgt het kind? *HJK nr. 2,* p. 18-21.
- Joven, M. en Hovinga, D. (2017). Samenwerken om samen te leren. *Pedagogiek in Praktijk Magazine, nr. 99*, p. 14-19.

2 Praktijkonderzoek: op verhaal komen

Afstemmen met mensen binnen (en buiten) de organisatie:
Welke ideeën heb je zelf al over routines in het werken met de baby die je ook buiten kunt uitvoeren?
Welke kansen zie je om samen structureel gebruik van de babytuin te maken? Ga na of dit al eerder in het team is besproken.
Onderzoek waar al ervaring met dagritmes en routines in de babytuin is opgedaan.
Vraag aan ouders wat zij ervan vinden.
Check welk beleid(ontwikkeling) en welke afspraken jullie nodig hebben in het opbouwen van routines in de babytuin.

3 In jouw praktijk: voorbereiding op de bijeenkomst

Stuur je collega's een uitnodiging voor de vijfde bijeenkomst.
Zijn de bronnen passend om te delen in je team? Leg het neer op de leestafel of deel het na afloop van de bijeenkomst.
Leg het expeditielogboek klaar.

Wanneer je onderstaande bijeenkomst gaat uitvoeren zijn dit de voorbereidingen:

- Koop geurende planten zoals lavendel, kruiden zoals munt of een struik met eetbare bessen die jullie tijdens de bijeenkomst met elkaar (in potten) gaan planten in de babytuin. Voor een verrassingseffect kun je ze verborgen houden tot de bijeenkomst.
- Vraag je collega's na te denken over de volgende vragen: 'Stel je voor dat we voortaan een van de volgende vijf dagelijkse routines vaker buiten gaan organiseren: het brengen van de baby, eten, spelen, slapen of het ophalen van de baby. Welke routine kies jij? Waarom? Wat is er voor nodig om deze routine naar buiten te verplaatsen? Wat heb jij nodig?' Deze vraag geldt uiteraard ook voor jou als expeditieleider.
- Maak vooraf op een flipover-vel de volgende indeling:
  In het midden staat de routine slapen.
  Linksboven schrijf je: Ik kies voor buiten slapen omdat...
  Rechtsboven schrijf je: Om het slapen naar buiten te verplaatsen moeten we eraan denken om...
  Linksonder schrijf je: Bij het verplaatsen van het slapen naar buiten vind ik het lastig als...
  Rechtsonder schrijf je: Om het slapen naar buiten te verplaatsen gaat het mij helpen als...

Maak voor de andere vier routines ook een flipover-vel.
Deze vijf flipover-vellen vullen jullie tijdens de bijeenkomst met elkaar in.

Bijeenkomst met je expeditieteam

Plan voor deze bijeenkomst tweeëneenhalf uur in. Mogelijk heb je zelf al een idee hoe jij met je team buiten aan de slag wilt gaan. Hieronder geven we een suggestie.

Start

Start met het herhalen van de uitleg van de bedoeling van jullie babytuinexpeditie: samen ontdekken hoe de babytuin wordt gebruikt, wat er nog meer mogelijk is en hoe dit de baby's kan ondersteunen in hun ontwikkeling en welbevinden. Check het expeditielogboek met elkaar. Waar wil je een toelichting op en van wie?

Uitwisselen

Naar aanleiding van de vorige bijeenkomst hebben jullie concrete afspraken gemaakt. Is het gelukt om met de baby's naar buiten te gaan? Wissel uit.

Dagelijkse routines naar buiten verplaatsen

Iedereen heeft nagedacht over de vraag welke dagelijkse routine naar buiten kan worden gebracht. Leg de flipover-vellen met de vijf routines neer en vul deze met elkaar in. Bespreek de uitkomsten van de flipover-vellen.

Planten en struiken in de babytuin

Pak de gekochte planten en/of struiken erbij. Bekijk met elkaar waar ze het beste kunnen worden geplant in de babytuin. Bedenk wat goed is voor de plant én voor de baby. Deze planten hebben jullie zorg en aandacht nodig om te kunnen wortelen en verder tot groei te kunnen komen.
De ontwikkelingen die jullie als expeditieteam in gang hebben gezet, hebben ook zorg en aandacht nodig. Hoe houden jullie vast wat jullie hebben bereikt en hoe kunnen jullie het nog verder tot groei laten komen?

Terugblik op de expeditie in de tuin: reflecteren

Door in een nagesprek de ervaringen met de activiteit te bespreken, help je collega's onder woorden te brengen waar zij zich (opnieuw) bewust van zijn geworden en welke inzichten er zijn ontwikkeld. Deze kennis geeft een handvat om samen (vernieuwende) activiteiten voor in de babytuin te ontwikkelen.

Bewustwording	**Inzicht**	**Actie**
Waarvan zijn we ons opnieuw bewust geworden door de tuin op deze manier te verkennen?	*Hebben we nieuwe inzichten opgedaan? Welke zijn dat?*	*Wat staat ons te doen, nu we ons hiervan opnieuw bewust zijn geworden en deze nieuwe inzichten hebben gekregen? Wat hebben we nodig om dit te laten slagen? Welke concrete afspraken maken we hierover?*

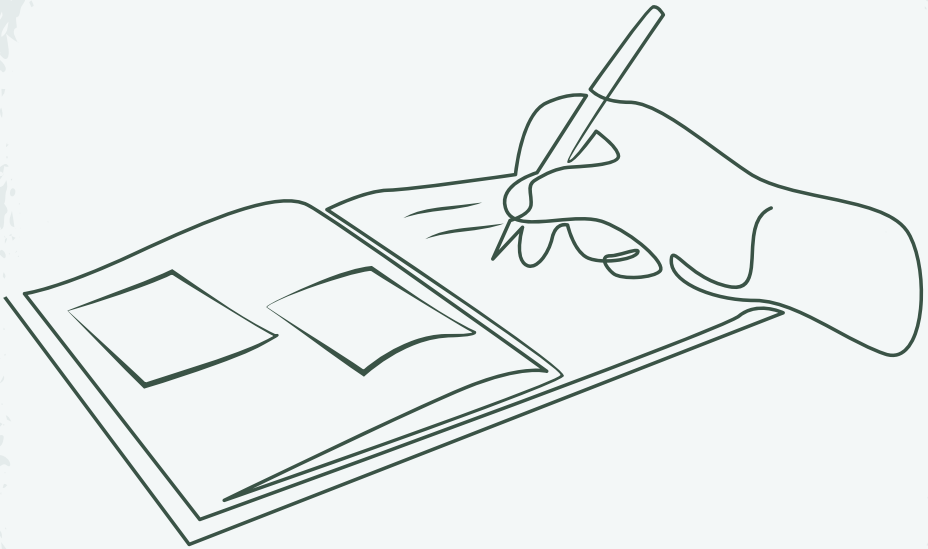
Onderwerpen die aan bod kunnen komen zijn:

- Welke activiteit willen jullie buiten meer gaan doen? Denk hierbij aan de routines die zijn besproken.
- Wat zijn hiervan de effecten voor de baby's? En voor jullie?
- Wat is ervoor nodig om dit te starten en vol te houden?

Denk aan de onderlinge samenwerking, steun van het management, verbinding met de visie en het beleid, betrekken van collega's en ouders, verzamelen van middelen en materialen, aanpassing in de tuin, enzovoort. Maak een vergelijking met het planten, verzorgen en onderhouden van de kruiden of de struik, deze vorm van aandacht past ook bij het verplaatsen van een routine van binnen naar buiten.

Expeditielogboek

Vul na afloop het expeditielogboek in. Leg het expeditielogboek op een centrale plek zodat tussentijdse ervaringen, materialen en foto's kunnen worden toegevoegd. Een mooi overzicht van jullie expeditie in de babytuin. Om vast te houden aan de ontwikkelingen die jullie met elkaar hebben gemaakt kan het expeditielogboek ondersteuning blijven bieden. Het kan verder worden gevuld met aantekeningen, foto's en materialen.

Onderzoek

Alle inzichten, uitspraken en aanbevelingen in dit boek komen voort uit het professionaliseringstraject van het onderzoek 'Versterken van de kwaliteit groene kinderdagopvang door doelgericht gebruik van de natuur als pedagogische ruimte', uitgevoerd tussen juni 2018 en januari 2020. In het praktijkgedeelte is een professionaliseringstraject uitgevoerd met pedagogisch professionals; samen leerden en ontdekten zij de groene buitenruimte zodanig te gebruiken, dat dit het welzijn van jonge kinderen bevordert en de eigen persoonlijke competenties versterkt. Hierbij was speciaal aandacht voor de gebruiksmogelijkheden voor baby's (3 tot 12 maanden).

Dit onderzoek is gesubsidieerd door ZonMW in het kader van het project Kwaliteit Kinderopvang. Partners in dit professionaliseringstraject zijn het lectoraat Natuur en Ontwikkeling Kind van Hogeschool Leiden en Hogeschool Thomas More, de Vrije Universiteit Amsterdam, Stichting Groen Cement en het IVN.

Deelnemers

Verspreiding kinderdagopvanglocaties die hebben meegedaan aan het praktijkonderzoek.

In totaal hebben 14 kinderdagopvanglocaties verspreid over Nederland deelgenomen. Voor het onderzoek zijn kinderdagopvanglocaties geselecteerd die een buitenruimte hadden van meer dan 60 vierkante meters, waarvan meer dan de helft natuur is. De kinderdagopvanglocaties liggen in matig tot zeer verstedelijkt gebied (als gedefinieerd door het CBS in 2014) en voldoen allen aan de kwaliteitskenmerken van de stichting Groen Cement.

Bij het onderzoek zijn negen managers/pedagogisch coaches en 90 pedagogisch professionals betrokken geweest, waarvan 60% aan minimaal drie bijeenkomsten heeft deelgenomen.

Voor een overzicht van de groepen waarin de deelnemende professionals werkzaam zijn, zie onderstaande tabel.

Baby en dreumes groep	32%
Peutergroep	29%
Verticale groep	27%
Dreumes groep	9%
Anders	4%

Groepen waarin de deelnemende pedagogisch professionals werkzaam zijn

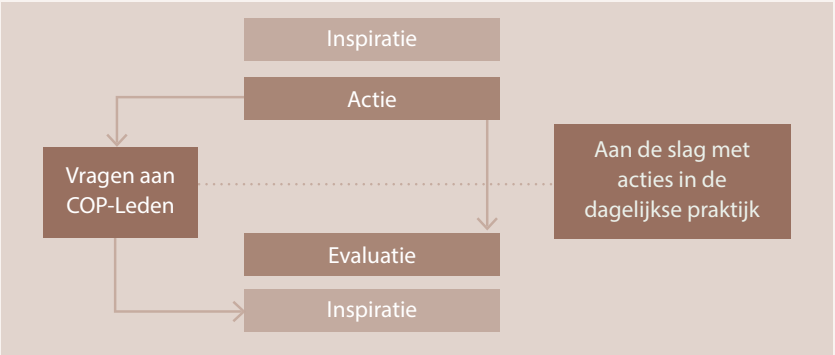
Methodiek

Om de professionalisering te bewerkstelligen is gekozen voor het werken in zogenaamde Communities of Practice (COP's). Doel van een COP is het van en met elkaar leren om de kwaliteit van het gebruik van de buitenruimte te verbeteren.

Een COP-bijeenkomst verliep volgens een vast stramien: een inspirerende activiteit in de buitenruimte, reflectie op de ondernomen activiteiten in de periode tussen bijeenkomsten, en het met elkaar vaststellen van nieuwe doelen en acties om uit te voeren. Een belangrijk element was dat de praktijk van elke kinderdagopvanglocatie werd meegenomen als input bij de voorbereiding en uitvoering van de COP-bijeenkomst.

Aan een COP-bijeenkomst namen pedagogisch professionals van het kindercentrum, onderzoekers van Hogeschool Leiden en een expert van Stichting Groen Cement of het IVN deel. Bij een aantal locaties nam de manager deel aan de bijeenkomsten.

In het traject heeft elke kinderdagopvanglocatie een startbijeenkomst en vier COP-bijeenkomsten doorlopen gedurende een heel jaar. Dit betekent dat er in elk seizoen in de buitenruimte is geleerd en geoefend.

Verloop van een COP-bijeenkomst

Onderzoeksdata

Gedurende het onderzoek zijn uiteenlopende gegevens verzameld. Voor deze publicatie is gebruik gemaakt van onderstaande data.

Voor- en nameting

Voor de start van de eerste COP-bijeenkomst en na de vierde COP-bijeenkomst hebben professionals twee activiteiten met kinderen in de buitenruimte beschreven aan de hand van de NCKO-interactievaardigheden.

Actiekaarten

Pedagogisch professionals schreven aan het eind van elke COP-bijeenkomst hun voorgenomen acties op.

Praktijkkaarten

Pedagogisch professionals beschreven een of meerdere activiteiten die zijn ondernomen in de buitenruimte naar aanleiding van de acties die ze tijdens de COP-bijeenkomst hadden geformuleerd.

Opnames COP-bijeenkomsten

De gesprekken tijdens bijeenkomsten zijn opgenomen en uitgewerkt.

Evaluatie

Na afloop van de vierde COP-bijeenkomst is een evaluatie afgenomen bij alle professionals die aanwezig waren. De evaluatie bestond uit vragen die zijn gerelateerd aan de NCKO-interactievaardigheden.

Alle data is geanalyseerd met behulp van ATLAS.TI, een analyseprogramma voor kwalitatieve data. Het coderen en thematiseren van de data is uitgevoerd door meerdere onderzoekers.

Een gedetailleerde beschrijving van de methodiek van het onderzoek en de resultaten is te vinden bij de publicaties van het lectoraat Natuur & Ontwikkeling Kind, www.hsleiden.nl/natuur-en-ontwikkeling-kind/publicaties-en-presentaties/index.

Dankwoord

Dit onderzoek was niet mogelijk geweest zonder de pedagogisch professionals en de managers die in de communities of practice met ons samenwerkten.
Onze dank gaat uit naar de professionals van Hestia, Mundo Nieuwenoord, Prinses Amalia, De Regenboog, Sam&Ko, Sterre Kinderopvang Burgemeester, 't Werkel, de Torteltuin, Vlindertuin, Wiedewei Paddewei en de Zonneburcht.
De grote betrokkenheid bij het thema natuur in de kinderdagopvang en de bereidheid om steeds nieuwe natuuractiviteiten met en voor de kinderen te bedenken en uit te proberen zijn heel waardevol geweest. Met dit boek wordt hun inspiratie gedeeld met andere kinderdag-opvanglocaties in Nederland die op hun beurt weer geïnspireerd kunnen raken om vaker en langer met de baby's naar buiten te gaan.

Ingrid Walters en Elma van 't Hoff bedanken we voor het meelezen tijdens het schrijven van dit boek.

Lector Dieuwke Hovinga bedanken we voor de begeleiding en de waardevolle feedback.

Colofon

Op expeditie in de babytuin.
Een teamtraining voor de kinderdagopvang.

Auteurs
Loes van 't Hoff, Janneke Hagenaar, Marian Joven van Sluijs

Foto's
Pagina 4, 18, 26 en 44: Annemarie Terhell, foto's gemaakt bij Kinderopvang ZON!

Vormgeving
KlasseOntwerp, Utrecht

Dit project is mogelijk gemaakt door ZonMw

Programma Kwaliteit Kinderopvang, projectnummer 544001007.

ISBN/EAN 9789082354157

Trefwoorden
kinderdagopvang, baby's, buiten, natuur, babytuin, pedagogisch professionals, pedagogisch coaches, professionaliseren, teamtraining, NCKO-interactievaardigheden.

Copyright ©2022

Deze publicatie is beschikbaar onder de licentie Creative Commons Naamsvermelding NietCommercieelGelijkDelen 4.0. Wanneer je gebruik wilt maken van dit werk, hanteer dan de volgende methode van naamsvermelding: Lectoraat Natuur en Ontwikkeling Kind.
Op expeditie in de babytuin. CC-BY-NC-SA 4.0 gelicenseerd. De volledige licentietekst is te lezen op https://creativecommons.org/licenses/by-ncsa/4.0/of stuur een brief naar Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

hogeschool Leiden

ivn natuur educatie

VU VRIJE UNIVERSITEIT AMSTERDAM

'Op expeditie in de babytuin' is een teamtraining voor pedagogisch professionals in de kinderdagopvang. Dit boek is ontwikkeld door onderzoekers en trainers van het lectoraat Natuur en Ontwikkeling Kind van Hogeschool Leiden.

Lees hoe je samen in een expeditieteam aan de slag kunt gaan om te ontdekken hoe de babytuin kan worden ingezet als pedagogische ontwikkelruimte. Ieder hoofdstuk beschrijft een thematische bijeenkomst aan de hand waarvan je op expeditie gaat in de babytuin.

Ontdek hoe de inrichting van de babytuin van invloed is op de baby, op het samenwerken met collega's en op het versterken van de pedagogische kwaliteit van de opvang. Tijdens de bijeenkomsten met het expeditieteam wordt teruggeblikt op ervaringen, worden activiteiten in de babytuin aangeboden om geïnspireerd te raken en reflecteer je op nieuwe inzichten. Iedere bijeenkomst sluit af met afspraken over buitenactiviteiten met de baby's. 'Op expeditie in de babytuin' is zelfstandig uit te voeren door pedagogisch coaches en managers in de kinderdagopvang. We nodigen je uit samen met je collega's op expeditie te gaan in de babytuin.

ISBN/EAN 9789082354157

hogeschool Leiden

Hogeschool Leiden
Zernikedreef 11
2333 CK Leiden
www.hsleiden.nl